

PANUN pakinoita

Rafael Koskimies 60-vuotias

Ei ole suinkaan aivan tavatonta, että oppikoulun yläluokkalainen ja ensimmäisen vuoden ylioppilas esiintyy päivälehdessä kirjallisuus-esittelijänä ja -arvostelijana, joskin sellainen vuosisadan alun Helsingissä jo on merkinä muustakin kuin »hyvistä suhteista», mutta kun 19-vuotias »fuksi» kiinnitetään kirjallisuuslehti Ajan toimittussuhteeksi, voi ja aavistaa, että kysymyksessä on tavallista lahjakkaampi nuori kriitikko ja kulttuuriryöntekijä. Näin nuorena aloitti elämäntyönsä nykyinen prof. Rafael Forsman, sittemmin Koskimies, joka 9.2. sivuutti 60 vuoden rajan. Nuori toimitussuhteeri arvostelija lunastikin häneen kohdistetut toiveet: 25-vuotiaana hän väitteli filosofian tohtoriksi aiheenaan kuulu kaunopuhuja ja esteetikko Fredrik Cygnaeus ja 28-vuotiaana hänet dosenttina kiinnitettiin Helsingin yliopistoon.

Professorin katederiaan joutui Rafael Koskimies kuitenkin odotamaan suhteellisen kauan, sillä 30-luvulla edusti kirjallisuustiedettä Helsingin yliopistossa kolme vahvaa ikämiesprofessoria: Yrjö Hirn, K. S. Laurila ja Viljo Tarkiainen. Turussa vaikutti V. A. Koskenniemi. 1939 peri RK ensinmainitun vakanssin: hänestä tuli estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori, jota professuuria edelleen hoitaa ja hyväkuntoisena hoitaakin. Ne muutamat kymmenet oululaiset, jotka toissa syksynä älynsivät tulla Ynnin alasaliin, kun Koskimies Suomen Tiedeakatemian vierailun yhteydessä piti esitelmänään Henrik Gabriel Porthanista, tutustuivat laajatiotoiseen, älykkääseen humanistiin, joka englantilaistyylisen kuivahkolla, mutta sattuvalla huumorilla höysti elävää kuvaustaan »historiamme isän», originellin vanhapoika Henrik Gabrielin elämästä.

Raf. Koskimiehen kirjallinen tuotanto on suunnattoman laaja. Kirjahyllystä saan käteeni hänen vielä Forsmanin nimellä julkaiseman ensimmäisen esseekokoelmansa »Runoilijoita ja kiistamiehiä» (1926). Huomioni kiintyy lukuun »Kirjailijatar Saara Wacklin». Tässä kirjailijanesittelystään nuori tohtori antaa mitä elävimmän ja sympaattisimman kuvan Oulun kuuluisimmasta kirjailijattaresta ja hänen mainiosta Satanen muistelmia Pohjanmaalta-teoksestaan. Ja paremmin kuin arvostelijat yleensä tavoittaa RF teoksen takaa itsensä tekijättärenkin. (Voisiko-han asemissa oleva professori RK vaikuttaa siihen, että me saisimme uusintapainoksen mamselli Wacklinin ainoalaatuisesta kirjasta?). — Tällaisia esseekokoelmia, milloin vartavasten kirjoitettuja, milloin aikakauskirjallisuudessa ja sanomalehdissä julkaisuista kirjoituksista koottuja, ilmestyi sitten säännöllisin väliajoin, samalla kun näitä töitä suuremmat kirjalliset työt kypsyivät ja siirtyivät päästä paperille.

Kun Limingan kasvatti ja Oulun Laanilan—Hintan opettaja Heikki Toppila ilmestyi kirjallisille areenoille, tapasi hän ennen pitkää Rafael Koskimiehessä yhden enakkoluulottomimpia ymmärtäjiään. Toppilan teosten ymmärtämys ja tutustuminen kirjailijaan itseensä johtikin 30-luvulla Heikki Toppilan elämänkerran suunnitteluun ja 1938 tämä lämpimästi, ymmärtäväisesti kirjoitettu kirjailijanelämäkerta ilmestyi herätäten ansaittua huomiota, joskaan ei tarpeeksi, mielestäni. Koskimies asettaa Heikki Toppilan, Limingan eepikon, hyvin korkealle tämän vuosisadan suomalaisessa kirjallisuudessa. Joutuu kysymään, miten Koskimies etelän ihmisenä, pääkaupungin kasvattina on voinut päästä näin lähelle niin tyyppillisesti maakunnallista, niin omalaatuista ja pohjoispohjalaista kirjailijaa kuin on Toppila. Sitten huomaan, että Koskimiehen suku on Eetelä-Pohjanmaalta, että hän itse (pieni kirjoitus heidän sukuyhdistyksensä vihkosessa) pitää tätä lakeuksien maakuntaa henkisenä kotimaakuntanaan. Tie liminkalaisen ymmärtämiseen käy ehkä osittain tätäkin kautta, sillä paitsi maisemansa puolesta Liminka ja liminkalaisuus ehkä muutenkin on pohjoispohjalaisesta likinnä eteläpohjalaista.

RK:n suurin tähänastinen työ on 3-osainen »Elävä kansalliskirjallisuus. Suomalaisen hengen vaiheita vv. 1860—1940», joka ilmestyi välittömästi jatkosodan jälkeen. Koskimiehellä on yleensäkin elävä kynä, mutta tässä teoksessa hän mielestäni on parhaimmillaan. Hän levittää lukijansa eteen laajoja kulttuurihistoriallisia näköaloja, ei tosiaan vain kirjallisuushistoriallisissa vaan paljon laajemmassa merkityksessä. — — —, suuri ruotsalainen traditio oli päättynyt tai päättymässä, suomenkielinen kansallinen sivistystyö alkamassa» kirjoittaa RK perustellessaan »Miksi 1860-luku?». Ja teos kasvaa kansalliskirjallisuutemme valtaiseksi, valistavaksi, valloittavaksi esittelyksi. Kirja tulee varmasti olemaan eräs kirjallisuushistoriamme kulkakivistä. Merkkipäiväksi ilmestyi Kirjallisuuden tutkijain Seuran XVI vuosikirja Raf. Koskimiehelle omistettuna.

P a n u